

Яцишин О. Формування мотиваційної основи автолінгводидактичної діяльності студентів засобами експериментального навчання / О. Яцишин // Філол. студії – Луцьк, 2004. – № 3 (27). – С. 151-156.

Олег Яцишин

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ОСНОВИ АВТОЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Підготовка спеціалістів, здатних активно і творчо працювати в мінливих умовах сучасного світу, готових до саморозвитку й удосконалення професійних знань визнається основним завданням, що ставиться сьогодні перед вищою школою. Необхідність спрямування педагогічних дій на розвиток особистості студента як активного суб'єкта учбової діяльності та його всебічну підготовку до безперервного процесу освіти, саморозвитку і самовдосконалення протягом усього життя є одним із основних положень особистісно-діяльнісного підходу, реалізація якого є вимогою сучасної методики викладання іноземних мов.

В контексті особистісно-орієнтованого підходу до навчання іноземних мов у зарубіжній методичній науці виділяється концепція автономії та автономного (самокерованого) навчання. Основною ідеєю зазначеної концепції є те, що “в процесі навчання іноземної мови та з допомогою даного предмета ставляться завдання розвитку особистості студента, формування в нього умінь учбової діяльності по оволодінню іноземною мовою, здатності самостійно (автономно) керувати даною діяльністю як у конкретній учбовій ситуації, так і в контексті подальшого безперервного вивчення мови” [2, 9].

Актуальність сформульованого завдання для досягнення цілей навчання іноземної мови у немовному ВНЗ пояснюється не лише характером сучасних тенденцій розвитку освіти, зокрема необхідністю її трансформації в безперервну самоосвіту. Зазначений підхід дозволяє нівелювати демотивуючий вплив академічного курсу “Іноземна мова” в торговельно-економічному ВНЗ, специфіка

якого визначається як особливостями організації навчального процесу (структура та розподіл навантаження, складність дидактичного матеріалу), так і традиційно низьким рівнем мовної компетенції контингенту студентів.

Очевидно, що в умовах дворічного терміну (I-II курси) вивчення іноземної мови майбутні економісти, фінансисти й менеджери позбавлені можливості систематично, організовано (у вузівських аудиторіях під керівництвом викладача) оволодівати нею протягом більшої частини свого студентського життя. Таким чином, “рівномірно-згасаюча” (І.О.Зимня) за обсягом навчальних занять структура курсу “Іноземна мова” в системі “школа – вуз” отримує своє логічне завершення в торговельно-економічному вищому закладі освіти.

У зв’язку з цим актуальним завданням, що ставилося нами при виконанні дисертаційного дослідження на тему “Формування мотивації вивчення іноземної мови студентів економічних спеціальностей” стала розробка й реалізація ефективних технологій формування автолінгводидактичної діяльності майбутніх фахівців сфери бізнесу. Метою даної статті є аналіз результатів наукових пошуків у даному напрямку.

Для досягнення цілей експериментального навчання цінним виявився досвід тих зарубіжних ВНЗ, де основною проблемою навчання іноземної мови також є брак часу та досвіду студентів. Обидва зазначені фактори розглядаються дослідниками як перешкоди, що дозволяють одразу ж передбачити: “В період вивчення курсу його цілі досягнуті не будуть” [6, 69].

У зв’язку з цим, альтернативою традиційної практики навчання іноземної мови, на думку вчених, може стати реалізація підходу, що ґрунтується на наявних знаннях та вміннях слухачів. Такий курс не розглядається як самодостатня одиниця, після якого майбутні фахівці виходять кваліфікованими користувачами мови в цільових ситуаціях, тому що, як зазначає Холмс, багато студентів навряд чи досягнуть подібного рівня мовної компетенції [Цит. за 6, 70].

Замість цього університетський курс вивчення іноземної мови і цільова ситуація розглядаються як континуум таких, що постійно розвиваються рівнів

мовної компетенції, без чітко визначених точок успіху чи невдачі. При цьому основною метою навчання визнається максимальне розкриття потенціалу кожного суб'єкта учіння в умовах існуючих обмежень традиційного курсу: “Орієнтований на наявному рівні мовних знань студентів підхід є принаймні реалістичним у зосередженні на стратегіях і процесах, які дають слухачам уявлення про власні здібності та потенціал, мотивуючи їх справлятися з фаховими текстами самостійно по закінченню курсу, так що вони спроможні самоудосконалюватися” [Цит. за 6, 70].

Отже, на підставі аналізу загальносвітових тенденцій розвитку освіти, положень вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної та методичної науки, а також особливостей процесу навчання іноземної мови у торговельно-економічному ВНЗ, основною метою заключного етапу формуючого експерименту ми визначили створення мотиваційної основи майбутньої самоосвітньої діяльності студентів економічних спеціальностей.

Слід мати на увазі, що рівень автономії, самостійності студента в навчанні розглядається сучасною наукою як обов'язковий критерій його рівня володіння іноземною мовою [2, 9]. Варто додати, що надійним критерієм мотиваційного розвитку студентів, їх рівня мовних знань, а отже й ефективності роботи викладача іноземної мови торговельно-економічного вузу, є практика застосування слухачами набутих знань, умінь та навичок у подальшій навчальній та професійній діяльності.

Зазначимо, що практика самостійного удосконалення й застосування іншомовних знань є тією сферою, де особливо чітко виявляється взаємозв'язок між мотиваційним та операційним компонентом діяльності людини. З одного боку, індивід повинен усвідомлювати особистісну значущість такої діяльності, розуміти й реально відчувати користь володіння та застосування іншомовних знань.

У зв'язку з цим актуальним є зауваження Ю.І.Пасова, який наголошує на необхідності розкриття перед особистістю мети практичного використання мови

як засобу комунікації, завдяки чому “мотивація до учіння різко посилюється” [5, 13]. З іншого боку, той же автор зазначає, що попри сильну мотивацію і бажання суб’єкта учіння застосувати свої знання, він повинен у першу чергу знати та вміти це робити [Там саме, 10].

Враховуючи дані міркування при плануванні та організації заключного етапу дослідження, основну увагу було зосереджено на розвитку як мотиваційної, так і операційної складової автолінгводидактичної діяльності студентів економічних спеціальностей. Ми виходили з того, що в процесі самоосвіти іноземна мова виступає у двох функціях: як мета і як засіб отримання нових знань. Відповідно до цього формуючі заходи здійснювалися по двом напрямкам – навчання раціональним способам вивчення іноземної мови та її ефективного використання як засобу комунікації.

Дані нашого дослідження свідчать, що майбутні спеціалісти не використовують основну перевагу володіння іноземною мовою – доступ до нових джерел інформації. Отже, варто погодитися з думкою тих педагогів, які вважають, що викладання даної дисципліни у ВНЗ повинно бути спрямоване на переконання студентів в необхідності використовувати знання мови для підняття власного професійного і культурного рівня .

Засобом реалізації останнього завдання стало навчання студентів-менеджерів функціонального (комунікативного) читання фахової літератури, та практичного використання отриманої інформації. При цьому відбір текстового матеріалу в умовах експерименту здійснювався з урахуванням навчально-професійних потреб майбутніх фахівців. Зокрема, студентам другого курсу рекомендувалась для опрацювання література іноземною мовою, що відповідала тематиці курсових робіт і рефератів зі спеціальних та загальноосвітніх дисциплін, які їм належало написати.

Узгодивши з профілюючими кафедрами теми курсових робіт та рефератів, викладач уклав добірку статей з іншомовних фахових видань з метою їх використання студентами для домашнього читання та читання текстів зі

спеціальності – обов’язкових аспектів навчальної роботи, передбачених існуючими програмними документами.

Важливою метою було переконати студентів, що фахова література іноземною мовою (зокрема наявні у бібліотеках ВНЗ та міста періодичні видання – The Economist, BusinessWeek, The Financial Times та ін.) є джерелом оперативної інформації, необхідної для задоволення їх навчальних і професійних потреб.

Слід зазначити, що, побудувавши подібним чином навчальну роботу, ми прагнули досягнути виникнення у студентів своєрідного мотиваційного резонансу. Його суть полягала в наступному. З одного боку, в період підготовки майбутніх менеджерів до складання некваліфікаційного державного іспиту з іноземної мови, на якому, в першу чергу, перевіряються вміння читати та реферувати тексти зі спеціальності, значно посилилась їх зовнішньоорганізована мотивація учбової діяльності. З іншого боку, така робота набувала особистої значущості для студентів, оскільки вони відчували реальну користь від самостійної роботи над фаховою літературою. При цьому отримав динаміку процес формування професійного, пізнавального та комунікативного мотивів.

Таким чином, викладач прагнув використати потенціал природної для даного періоду навчання іноземної мови зовнішньоорганізованої мотивації з метою розвитку операційного компоненту автолінгводидактичної діяльності студентів економічних спеціальностей та досягнути на основі цього подальшої позитивної мотиваційної динаміки учасників експерименту.

Важливим для ефективної організації роботи студентів у даний період виявилось уявлення про компонентний склад їх самостійної роботи: підбір матеріалів з питання, яке цікавить, обробка інформації, її фіксація для подальшого використання, а також використання отриманої інформації на практиці. Визначення таких компонентів, на думку вчених, є надзвичайно важливим для конкретизації тих ланок, котрі складають самостійну роботу студентів у вузі, оскільки їх можна розглядати як своєрідну проекцію в навчальний процес компонентів самоосвітньої діяльності спеціалістів [4, 96].

Слід зазначити, що обробка студентами іншомовної інформації передбачає їх володіння навичками функціонального читання. Формування цих навичок – складний і тривалий процес, адже розуміння в процесі читання є складним процесом мислення, за якого читач вдається до розгорнутого аналізу й синтезу елементів тексту, робить висновки з його частин, що володіють найбільшою інформативністю. У зв'язку з цим весь курс експериментального навчання був побудований таким чином, аби студенти поступово переходили від традиційного “читання й перекладу” до комунікативного читання, набували вміння сприймати текст, у першу чергу, не як семіотичну модель, а носія значення та інформації, що спонукає пізнавально-мовленнєву активність суб'єкта.

Для розвитку навичок функціонального читання, а також формування вмінь підбору наукової літератури та відповідної організації роботи з нею на заключному етапі експерименту студентам пропонувались вправи на виділення основної (додаткової, надлишкової інформації); виявлення, зіставлення, порівняння фактів, різних точок зору, поданих у тексті; визначення цінності, об'єктивності, новизни інформації; оцінювання перспективності інформації в навчально-професійних цілях; відбір публікацій, правильну в них орієнтацію та раціональне використання.

Останні з перерахованих завдань виконувалися учасниками експерименту через використання як фондів бібліотеки інституту, так і бібліотек міста. Мета роботи полягала в самостійному пошуку, поповненні та практичному використанні при написанні рефератів і курсових робіт інформації з іншомовних фахових видань.

Варто зазначити, що створення контекстів використання отриманої інформації шляхом міжпредметної організації навчання іноземної мови, не тільки сприяло зняттю протиріччя між предметною структурою викладання та міжпредметним характером професійних знань, але й усувало дефіцит практичного використання набутих знань, існування якого теж визнається суттєвим недоліком сучасного процесу підготовки фахівців вищої кваліфікації.

Вміння раціонально й продуктивно працювати з друкованими матеріалами зі спеціальності визнається найважливішим способом реалізації самоосвіти [4, 95]. Водночас успішне користування іноземною мовою як засобом комунікації було б неможливим без постійного поповнення та удосконалення особистістю мовних знань. Отже, важливою передумовою автолінгводидактичної діяльності майбутніх фахівців є їх методична озброєність, уміння реалізувати свою так звану “мікро- та макроінтенцію” (В.О.Курінський) до самоудосконалення.

Слід зазначити, що реалізація основних положень автодидактики [1, 3, та ін.] здійснювалась нами протягом усього терміну експериментального навчання. Дієвим засобом формування у студентів-менеджерів учбово-пізнавальних мотивів ми вважали їх ознайомлення з практичними порадами та прикладами, викладеними в роботах Н.Ф.Бориско, В.О.Курінського, О.В.Рябоконя та інших авторів, що акцентують увагу на ефективних прийомах отримання нових знань.

Так, використання на початковому етапі формуючого експерименту прикладів, що ілюструють суть так званого закону експоненціальності [3, 6], сприяло подоланню та запобіганню появи стану вивченої безпомічності майбутніх бізнесменів, створенню в них позитивної установки щодо власних перспектив оволодіння іноземною мовою.

Під час проведення мотиваційного тренінгу, метою якого було привернути увагу учасників експерименту до власних індивідуально-психологічних особливостей, стимулювати та розвивати їх рефлексивні вміння, використовувалися також методики визначення індивідуального стилю оволодіння міжкультурним спілкуванням. При цьому весь комплекс формуючих заходів, реалізованих у дослідженні, був спрямований на перебудову сформованого у багатьох студентів ще в школі пасивного (репродуктивний) стилю учіння [1, 11-12].

Слід зазначити, що подібного роду методична підготовка здійснювалася не лише шляхом інструктування студентів чи зверненням їх до відповідної літератури. Часто це мало форму дискусії, вільного обміну думками та власним

досвідом ефективного самонавчання. Ми прагнули, щоб елементом кожного практичного заняття був якийсь теоретичний або практичний фрагмент методики автолінгводидактичної діяльності. Крім цього, на останньому етапі дослідження було проведено серію спеціальних занять, метою яких було ознайомити другокурсників з ефективними прийомами самомотивації. Це повністю відповідало логіці нашого дослідження, що полягала в поступовій трансформації мотиваційного менеджменту в самоуправління студентами економічних спеціальностей мотивацією вивчення іноземної мови.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило продуктивність інтегративного підходу до формування мотиваційного та операційного компонентів навчальної діяльності студентів, з точки зору перетворення їх у суб'єктів автолінгводидактичної діяльності.

Література:

1. Бориско Н.Ф. Сам себе методист или советы изучающему иностранный язык. Киев: "Фирма "ИНКОС", 2001. – 267 с.
2. Коряковцева Н.Ф. (Москва) Автономия учащегося в учебной деятельности по овладению иностранным языком как образовательная цель // ИЯШ. – 2001. – № 1. – С. 9-14.
3. Куринский В.А. Автодидактика: Часть первая. М.: Культурный учебно-издательский центр "Автодидакт", 1994. – 392 с.
4. Мусницкая Е.В., Митусова О.А. Чтение литературы по специальности как способ совершенствования профессиональной подготовки. / Оптимизация учебно-воспитательного процесса: единство и преемственность, профессиональная направленность, межпредметность в преподавании лингвистических дисциплин: Межвузовский сборник научных трудов. – М., 1988. – 153 с.
5. Пассов Е.И. Урок иностранного языка в средней школе. – 2-е изд., дораб. – М.: Просвещение, 1988. – 223 с.

6. Hutchinson, T. and Waters, A., English for Specific Purposes: A Learning-centered Approach, Cambridge University Press, Bell&Bain Ltd, Glasgow. – 1991. – 183 p.